

Rječnik varaždinskoga kajkavskog govora

Marić, Iva

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/um:nbn:hr:147:911737>

Rights / Prava: [In copyright/Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-05-09**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education -
Digital repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ**

IVA MARIĆ

DIPLOMSKI RAD

**RJEČNIK VARAŽDINSKOGA
KAJKAVSKOG GOVORA**

Zagreb, lipanj, 2022.

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ**

DIPLOMSKI RAD

Iva Marić

RJEČNIK VARAŽDINSKOGA KAJKAVSKOG GOVORA

MENTOR: prof. dr. sc. Đuro Blažeka

Zagreb, lipanj, 2022.

SADRŽAJ

SAŽETAK

SUMARRY

1. UVOD.....	1
2. GRAD VARAŽDIN	2
2.1. <i>Zemljopisni položaj.....</i>	2
2.2. <i>Povijesni razvoj</i>	3
2.3. <i>Varaždin danas</i>	6
2.4. <i>Obilježja varaždinskoga kajkavskog govora</i>	7
3. RJEČNIK U NASTAJANJU	11
3.1. <i>O autoru.....</i>	12
3.2. <i>Kratki pregled rječnika varaždinskoga kajkavskog govora</i>	12
3.3. <i>Kulturološki zapisi o gradu</i>	29
3.4. <i>Anegdote iz Rječnika varaždinskoga kajkavskog govora</i>	33
4. ZAKLJUČAK	36
LITERATURA	37

SAŽETAK

Grad Varaždin središte je Varaždinske županije. To je kraj kojega čine bogata i raznolika kultura te povjesna baština. Posljedica je to burnih i raznolikih događanja i povijesti ovog kraja što se odražava i u jeziku tog područja. U području Varaždina govori se kajkavskim narječjem. Pregled rječnika varaždinskoga kajkavskog govora autora Tomislava Lipljina ukazuje na raznolik vokabular, niz kulturoloških zapisa o gradu, anegdota, arhitekturi, povijesti, stanovnicima, njihovim navikama i načinu života. Samo nastajanje rječnika životno je djelo autora koji je rječnik sastavio rijećima iz vlastita fonda. Izbor natuknica i primjera osobito je obilježen autrovim intelektom, a koji je prevoditelj dramskih tekstova na kajkavski jezik, kazališni glumac, sudionik brojnih društvenih zbivanja te zaljubljenik u svoj grad, njegovu kulturu i tradiciju. Očuvanje govora ovog područja ključno je zbog očuvanja povijesti, učenja iz povijesti te zaštite kulturno-povjesne baštine.

Ključne riječi: rječnik, Varaždin, povijest, kultura, Tomislav Lipljin

SUMARRY

The city od Varaždin is the center od Varaždin country. It is a region made up od rich and diverse culture and historicial heritage. It is a consequence od the turbulent and various events and history od this area, which is reflected in the language od the area. In the region od Varaždin it is spoken in Kajkavian dialect. A review od the Dictionary of the Kajkavian speech of Varaždin by Tomislav Lipljina points to a diverse vocabulary, a series od cultural records about the city, anecdotes, arhitekture, history, inhabitants, their habits and way od life. The creation od the dictionary itself is the life's work od the autor who compiled the dictionary with words from his own collection. The choice of clues and examples is particularly marked by the fact that the author is an intellectual, translator of dramatic text in the kajkavian language, theater autor, participant in many social events and a lover of the city, its culture and tradition. Preservation od the language od this area is crutial for the preservation od history and the protection of cultural and historical heritage.

Keywords: dictionary, Varaždin, history, culture, Tomislav Lipljin

1. UVOD

Problematika kojom se bavi ovaj rad jest Rječnik varaždinskoga kajkavskog govora. Razlog izabrane tematike je zanimljivost te mogućnost učenja faktora utjecaja na govor i oblikovanje jezika uslijed niza povijesnih događaja, procesa i odnosa. Osim toga, upoznavanje s kulturom grada i tradicijom ljudi, njihovih običaja, odnosa i navika.

Glavni cilj rada je ukazati na specifičnosti rječnika varaždinskoga kajkavskog govora te dati uvid na utjecaje njegovog oblikovanja. U radu se kroz četiri poglavlja prezentira izabrana problematika. U uvodu se definira tematika rada, nakon čega se u drugom poglavlju čitatelje upoznaje s područjem Varaždinske županije i grada Varaždina kroz definiranje zemljopisnog položaja, povijesnog razvoja te razvoja županije danas kako bi se ukazalo na faktore oblikovanja govora. Treće poglavlje donosi informacije o samom nastajanju rječnika kao i kratki pregled Rječnika varaždinskoga kajkavskog govora. U svrhu prikaza specifičnosti, odabране su natuknice koje prikazuju kulturnoške zapise grada Varaždina te anegdote iz života ljudi. Rad završava zaključkom koji daje osvrt na prezentirane spoznaje i problematiku rada.

2. GRAD VARAŽDIN

U središtu Varaždinske županije, najstarije županije u Hrvatskoj, smješten je grad Varaždin. S obzirom na bogatu povijest, grad Varaždin središte je raznolike kulturne baštine. Identitet tog grada uvelike je određen upravo tim kulturno-povijesnim naslijedjem raznolikih stilova od renesanse do XX. stoljeća., a sama gradska jezgra zaštićena je kao kulturno-povijesna cjelina.

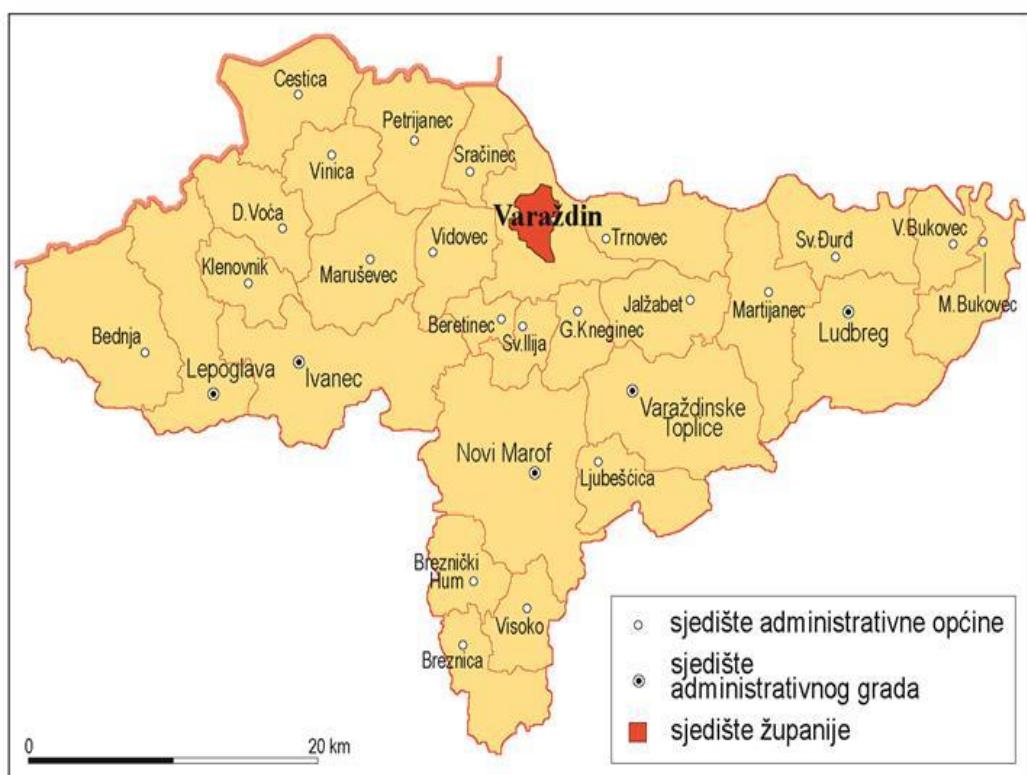
2.1. Zemljopisni položaj

Varaždinska županija nalazi se u sjeverozapadnoj Hrvatskoj koja na sjeverozapadu graniči s Republikom Slovenijom, na sjeveru je omeđena s Međimurskom županijom, istočno s Koprivničko-križevačkom županijom, na jugu se dotiče sa Zagrebačkom županijom, a na jugoistoku s Krapinsko-zagorskom županijom. Obuhvaća prostor od 1.262 km², a grad Varaždin 59,45 km². Osim grada Varaždina, u Varaždinskoj županiji nalaze se i gradovi Ivanec, Lepoglava, Ludbreg, Novi Marof, Varaždinske Toplice te općine Bednja, Breznica, Breznički Hum, Beretinec, Cestica, Donja Voća, Gornji Kneginec, Jalžabet, Klenovnik, Ljubešćica, Mali Bukovec, Martjanec, Maruševec, Petrijanec, Sračinec, Sveti Đurđ, Sveti Ilija, Trnovec Bartolovečki, Veliki Bukovec, Vidovec, Vinica i Visoko. Varaždinska županija broji oko 160 264 stanovnika prema popisu stanovništva iz 2021. godine, što je 4,12% stanovništva Hrvatske. Gustoća naseljenosti iznosi 126,99 stanovnika/km² (*Varazdin.hr*, bez dat., 2022).

Grad Varaždin je smješten uz rijeku Dravu. Razvio se na rubnim dijelovima Panonske nizine alpskog sustava. Zbog svog važnog zemljopisnog položaja grad se naziva i „sjeverozapadnim vratima Hrvatske“. Tu se nalazi koridor Budimpešta – Zagreb – Rijeka s prometnicama koje se odvajaju od istočnog alpskog puta i priključuju na važnu europsku rutu. Velika prednost Varaždina je izvrsna prometna povezanost. Od Zagreba je udaljen 80 km, od Graza (Austrija) 140 km, od Ljubljane (Slovenija) 180 km, od Rijeke (glavne hrvatske luke) 250 km, od Budimpešte (Mađarska), Trsta (glavne talijanske luke) 280 km, a od Beča (Austrija) 330 km. Varaždin se nalazi između četiri velike, povijesne regije: Hrvatskog Zagorja, Podravine, Međimurja i Štajerske.

Po broju stanovnika Varaždin je na 11. mjestu u Hrvatskoj s 46.946 stanovnika. Varaždin, uz istoimeno naselje, obuhvaća i dodatnih 9 naselja u sastavu grada, a to su: Črnc Biškupečki, Donji Kućan, Gojanec, Gornji Kućan, Hrašćica, Jalkovec, Kućan Marof, Poljana Biškupečka i Zbelava.

Slika 1: Položaj grada Varaždina u Varaždinskoj županiji

Izvor: EUprojekti, Poticaji i potpore - informacije o natječajima, Varaždinska županija, 2022.

2.2. *Povijesni razvoj*

Na ovom su području prirodni uvjeti oduvijek ljudima bili pogodni za život. O tome svjedoči nekoliko poznatih arheoloških lokaliteta poput špilje Vindije i špilje Vilenice gdje su pronađeni ostaci materijalne baštine. Prema arheološkim nalazima, područje grada bilo je naseljeno još u rimske doba. U vrijeme rimske dominacije u samom gradu ostavilo je malo tragova, no ovuda je prolazila važna rimska cesta koja je povezivala Ptuj, Varaždinske Toplice i Sisak s Osijekom (*Varazdin.hr*, bez dat., 2022).

Povijest Varaždina usko je povezana s poviješću srednjovjekovne Varaždinske županije. Varaždin se spominje već 1181. godine u jednoj Povelji hrvatsko-ugarskog kralja Bele III. (Petrić, 2007). Varaždinska županija je najstarija hrvatska županija, odnosno među prvima je organizirana kao upravno-teritorijalna jedinica.

Većim dijelom svoje povijesti Varaždinska županija je obuhvaćala i područje današnje Krapinsko-zagorske županije, dio Koprivničko-križevačke i Međimurske županije. Sve do 1848. godine razdijeljena je u četiri kotara, a od tada pa sve do 1925. godine obuhvaća kotareve: Ivanec, Klanjec, Krapinu, Ludbreg, Novi Marof, Pregradu, Varaždin i Zlatar. Prema prvom sustavnom popisu stanovništva 1785. godine procijenjeno je da Varaždinska županija ima oko 87.000 stanovnika. Varaždin je ubrzo postao najnaseljeniji grad današnjeg područja kontinentalne Hrvatske, tadašnje Kraljevine Slavonije. S time u vezi, Varaždin je vrlo brzo postao i trgovačko središte jer se nalazio na križanju važnih srednjovjekovnih cesta koje su spajale Ugarsku s Jadranskim morem, ali i Kraljevinu Slavoniju sa susjednom Vojvodinom Štajerskom. Uz trgovinu se počeo razvijati i obrt. U grad su stizali brojni trgovci i plemstvo iz različitih krajeva Hrvatske i drugih zemalja velikoga Austrijskog carstva. Već u drugoj polovici 18. stoljeća u Varaždinu djeluje 264 obrtnika različitih struka. U gradu je živjelo oko 5.000 stanovnika, gotovo kao i u tadašnjem Zagrebu (*Varazdin.hr*, bez dat., 2022).

U Varaždinu je, kao i u sjeverozapadnoj Hrvatskoj, u prvoj polovici 19. st. došlo do smjene književnoga jezika. Odnosno, književni jezik kojemu je osnova bila kajkavština, narjeće koje se govori u tom dijelu Hrvatske, zamijenjen je književnim jezikom. To je posebno imalo utjecaja na gradski govor (Lončarić, 1988). Istraživanja pokazuju da bliža okolica Varaždina pokazuje autohtonu stanju govora, jer je selo konzervativnije, čuva veću starinu, dok je grad napredniji, u njemu se prelamsaju različiti govorni tipovi okolice. U gradu se pod utjecajem književnoga jezika i različitih govornih tipova okolice stvarao interdijalekt. Poznati su čak primjeri da se u gradu formirao, pod utjecajem nejezičnih činilaca, drukčiji govor od govora okolice. U gradu se također sociološki dijelio govor, odnosno razne socijalne skupine (poljoprivrednici, zanatlije, radništvo, administracija, intelektualci) imali su govore koji se više ili manje međusobno razlikuju. To je povezano i s porijekлом, odnosno poljoprivredno stanovništvo obično je bilo iz toga kraja dok su drugi slojevi bili iz krajeva gdje se drukčije govorili (Lončarić, 1988).

Zlatno doba u povijesti Varaždinske županije započelo je 1718. godine kada su Slavonija i Srijem oslobođeni do Zemuna. Oslobođenje je provedeno na temelju poznatih ugovora o miru između Austrijskoga i Turskog carstva. Najznačajniji politički razvoj bilo je osnivanje Kraljevskog namjesničkog vijeća čiji je rad kraljica Marija Terezija organizirala u Varaždinu te je na taj način grad postao glavno sjedište Banske Hrvatske. Kraljica je provela modernizaciju javne uprave te 1763. godine dodijelila Varaždinskoj županiji grbovnicu, a 1770. odobrila gradnju nove Županijske palače na Franjevačkom trgu. U to je vrijeme hrvatski ban i kapetan Franjo Nadasdy živio u Varaždinu, u palači Drašković, gdje su se u jednom krilu palače održavale i sjednice Kraljevskog namjesničkog vijeća u razdoblju od 1767. do 1776. godine. Varaždin je od 1767. do 1776. bio glavni grad Hrvatske, a u njemu su se gradile brojne palače i javne zgrade koje su sačuvane do danas i daju mu obilježje baroknog grada. Nakon velikog požara u gradu 1776. godine, središte Hrvatske bilo je preseljeno u Zagreb (*Varazdinska-zupanija.hr*, bez dat., 2022.)

Tijekom prošlih stoljeća varaždinski kraj je bio poznat i kao grad škola i đaka. Na području obrazovanja i općeg prosvjetiteljstva dao je značajan doprinos razvoju cijele Hrvatske. U Varaždinskim Toplicama već 1480. godine utemeljena je pučka škola, prva u Hrvatskoj i jugoistočnom dijelu Europe. Već u 17. stoljeću osnovana je javna Gimnazija, prva u Hrvatskoj koju je pohađala i svjetovna mладež. Također, 1687. godine osnovana je Kraljevska akademija s pravom dodjeljivanja doktorata (*Varazdinska-zupanija.hr*, bez dat., 2022). Već su potkraj 16. stoljeća u ovom kraju tiskane vrijedne knjige i to na kajkavsko-hrvatskome jeziku (Kolar, 2014).

U 20. stoljeću Varaždin je već razvijeno društveno i gospodarsko središte. Nakon Drugog svjetskog rata došlo je do dalnjih procesa modernizacije i ubrzane industrijalizacije, ali i osnivanja prvih visokoškolskih institucija. U slobodnoj i suverenoj Republici Hrvatskoj Varaždin je postao sjedište Varaždinske županije od 1993. godine. Za Varaždin je posebno značajna 2003. godina kada je otvaranjem suvremene autoceste od mađarske granice do Zagreba, i dalje prema Rijeci i Splitu, stvoren preduvjet za daljnje gospodarsko jačanje Varaždina i njegovog potvrđivanja kao glavnog središta sjeverozapadne Hrvatske (Petrić, 2007).

2.3. Varaždin danas

Varaždinska županija je danas jedna od teritorijalno manjih, ali najgušće naseljenih hrvatskih županija. Grad Varaždin sve se više profilira kao važno kontinentalno turističko odredište zahvaljujući prije svega kulturno-povijesnom nasljeđu. Zbog svog povijesnog razvijenja i geografskog položaja, ali i gospodarskog razvoja te društvenih i socijalnih trendova, Varaždin je bazično destinacija – kulturnog (urbanog) turizma. Varaždin je jedna od najposjećenijih turističkih destinacija kontinentalne Hrvatske, a trajna ulaganja u razvoj gospodarstva, komunalnu infrastrukturu i društveni standard čine ga iz godine u godinu sve kvalitetnijom turističkom destinacijom. Varaždin je dobitnik brojnih nagrada koje potvrđuju njegov turistički razvoj pa je tako i u 2014. godini na Danima hrvatskog turizma u Opatiji proglašen za najbolju kontinentalnu turističku destinaciju. The New York Times uvrstio je Varaždin u 52 svjetske destinacije koje vrijedi posjetiti u 2014. godini dok je Hrvatska turistička zajednica Festival Špancirfest 2014. godine uvrstila u top 10 hrvatskih turističkih događanja (*Varazdin.hr*, bez dat., 2022).

Slika 2. Špancirfest 2021. godine

Izvor: Špancirfest 2021 – Google fotografije

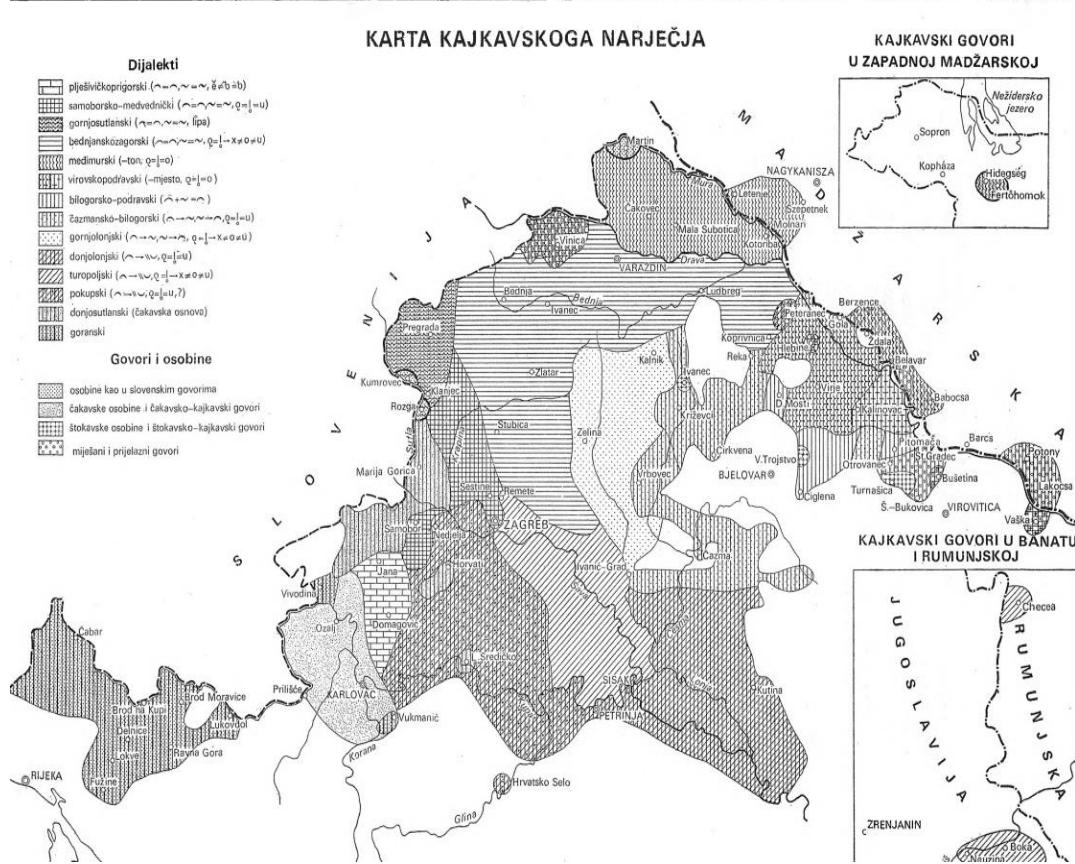
2.4. Obilježja varaždinskoga kajkavskog govora

Prvi podaci o govoru Varaždina, odnosno varaždinskoga kraja, bili su zapisi narodnih pripovijetki Matije Valjavca u 19. stoljeću (Lončarić, 1988). Tekstovi tiskani i pisani na varaždinskoj kajkavštini u razdoblju od druge polovice 19. stoljeća do prvog desetljeća dvadeset i prvog stoljeća potvrđili su intenzivan utjecaj njemačkoga jezika na varaždinski

gradski govor. Tijekom povijesti u varaždinskom govoru nataložio se veći broj riječi posuđenih upravo iz njemačkoga jezika. To se može opravdati intenzivnim povijesnim, političkim, društvenim i kulturnim vezama zemalja njemačkog govornog područja i Varaždina (Županić, 2021). Kajkavsko narječe obiluje germanizmima koji su dolazili različitim putevima, ponajviše velikim kulturnim utjecajem njemačkoga jezika preko literature, prevodenjem njemačkih literarnih i vjerskih tekstova, posredstvom administrativnih spisa, osobito u vrijeme kada je Hrvatska bila u sklopu Austro-Ugarske (Maserić, 2003). Tako u je varaždinskom rječniku broj germanizama veći nego, primjerice, u rječniku kakvoga kajkavskoga sela. Naime, u tom su gradskom kajkavskom govoru literatura i tekstovi koji su se prevodili s njemačkoga imali veću ulogu i značaj. Osim toga, u gradskoj je sredini u prošlosti njemački jezik imao prestižnu ulogu, dok su se seoski govori manje povodili modernim utjecajima (Maserić, 2003). Zbog različitih utjecaja na razvoj dijalekta, osim germanizama, u varaždinskom govoru možemo pronaći i turcizme, hungarizme, anglizme te starohrvatske i starokajkavske leksike. Velik broj riječi u varaždinski su govor ušle neposredno iz hrvatskog književnog jezika u starije i u novije doba (Šojat, 2002). Razlozi zbog kojih dolazi do jezičnog posuđivanja su raznovrsni – potreba za imenovanjem inovacija, odnosno preuzimaju se nove riječi za nove stvari i pojave, moda, bolja izražajnost posuđene riječi, nedovoljna preciznost već postojećih termina i slično. Najčešće se poseže za stranim jezičnim materijalom kad se pojave inovacije, a s njima i potreba da se imenuju te nove stvari, pojave, osobe, mjesta i pojmovi (Županić, 2021).

U kajkavskom narječju postoji nekoliko dijalekata, odnosno mjesnih govora koji se u pravilu mnogo ne razlikuju, no imaju svoja specifična obilježja u izgovoru (Lončarić, 1982). Prema tome, varaždinski kajkavski govor nosi bednjansko-zagorski dijalekt koji je jedan od glavnih dijalekata kajkavskog narječja jer obuhvaća veće zemljopisno područje. Govori te skupine dobro čuvaju mjesto i vrstu naglaska što u prvom redu vrijedi za tvorbene i morfološke značajke, a kojih nema u drugim slavenskim jezicima i narječjima hrvatskoga ili srpskoga jezika (Lončarić, 1988).

Slika 3. Karta kajkavskoga narječja

Izvor: Mijo Lončarić; Prilog podjeli kajkavskoga narječja, Hrvatski dijalektološki zbornik, 1982. god.

Također, u gradu Varaždinu ravnopravno se koriste dva tipa kajkavskog govora: stariji tip, s manjim utjecajem standardnoga hrvatskog i noviji tip, s jačim utjecajem standarda. To se najbolje vidi u prezentu glagola. Na primjer, glagol „pjevati“ u starijem tipu ima prezent „popevlem“, a u novijem „popevam“ (Lipljin, 2002). Govornici jednog i drugog idioma mogu se podijeliti u tri skupine, a međusobno utječu jedni na druge. Jednima je prvi idiom govor kojeg okolnog sela, drugima je varaždinski gradski kajkavski govor, a treću skupinu čine ostali doseljenici koje je privukao snažan industrijski razvoj grada nakon drugog svjetskog rata (Lončarević, 1988). Veliki Rječnik varaždinskoga kajkavskog govora do sada je najveći rječnik od suvremenih kajkavskih govora i jedan od najvrjednijih za upoznavanje bitnih osobina kajkavskoga narječja u cijelosti. Rječnik pokazuje izvanredno bogatstvo varaždinskoga leksika, u prvom redu kajkavskoga podrijetla, ali i velik broj riječi iz drugih jezika koje su prihvачene u mnogobrojnim aspektima gradskog života. Rječnik je upravo

leksikon, ne samo varaždinskoga idioma, specifičnog govora kajkavskog narječja, nego i varaždinske kulture i njegova duha što se sačuvalo u frazama, uzrečicama, poslovicama, metaforama, poštupalicama i drugom. Njih je autor, rođeni Varaždinac i umjetnik, slušao, upio, osjetio, zapamtio i predao za vječnost hrvatskoj kulturi u obliku primjera i potvrda uz pojedine natuknice (Lončarević, 2002). Također, rječnik pokazuje i velik utjecaj hrvatskoga književnog jezika na varaždinski govor u prvom redu sveobuhvatnim školovanjem, ali i po snažnom utjecaju civilizacijskih medija poput radija, televizije, novina, knjiga i časopisa. Usprkos tomu, rječnik u punoj mjeri pokazuje i dokazuje da je kajkavština u Varaždinu dominantan, osnovni i društveno najugledniji idiom od pradavnih vremena (Šojat, 2002).

3. RJEČNIK U NASTAJANJU

Tomislav Lipljin autor je Rječnika varaždinskoga kajkavskog govora. On u predgovoru rječnika navodi kako je rječnik nastao slučajno. Naime, 1981. godine u tadašnjem Zavodu za jezik planirali su izradu rječnika kajkavskih narodnih govora te su tražili izvorne govornike s pojedinih kajkavskih područja čija bi zadaća bila prikupiti i obraditi rječničko blago svojega kraja (Lipljin, 2002). S obzirom da je autor izvorni govornik varaždinske kajkavštine, izabran je za sastavljanje rječnika. Autor je riječi prikupljao dvadesetak godina i to prema vlastitom sjećanju čiju je potvrdu tražio kod starih Varaždinaca te razgovarajući s ljudima različitih struka ispitavši tako leksik u nekoliko generacija varaždinskih govornika. Zato se često u pojedinim natuknicama pojavljuju primjeri iz narodnih pjesama, rugalica, pošalica, brojalica, anegdota i slično.

To je prvi rječnik kajkavskoga gradskoga govora jer su dosadašnji rječnici kajkavskih govora sadržavali obrađenu građu manjih mjesta, a obimom su bili daleko manji (Maserić, 2003). Rječnik suvremenoga varaždinskoga kajkavskoga govora objavljen 2002. godine i sadrži oko 33.000 natuknica. Međutim, drugo, prošireno izdanje rječnika ima 57.360 pojmljiva na kojem je autor radio do svoje smrti 2008. godine, a koje je tiskano 2013. godine.

U primjerima uporabe pojmljiva često su navedena autorova osobna iskustva vezana uz kazalište i kazališni život u Varaždinu te sjećanja na drage ljude, poznate, ali i široj društvenoj sredini nepoznate Varaždince koji čine dušu grada. Pojedini primjeri pripadaju govoru pojedinca, a nerijetko su navedena i imena ljudi koji su pojedine riječi u određenom kontekstu ili značenju izgovorili. Prema tome, rječnik je u svakom pogledu autorski jer je djelo jednoga čovjeka i jer je autor u njega unio svoj osobni stav što se vidi u primjerima natuknica i govora (Maserić, 2003). Osim toga, autor nije izbjegavao ni vulgarizme koje je smatrao dijelom govornoga jezika. Unio je i europeizme koji su ušli u govor Varaždinaca kajkavaca, a koji su poprimili kajkavski naglasak i boju vokala (Lipljin, 2002). Autor je nastojao da najveći broj značenja pojedinih riječi bude u rečeničnom kontekstu što rječnik čini posebno vrijednim i za moguća dijalektološka istraživanja kajkavštine (Šojat, 2002). Stoga ovaj rječnik nije samo zbornik riječi koji tumači isključivo njihova značenja nego i najpouzdanija građa za povijest jezika, spomen kulture kao i slike i primjeri života koji su obrađeni u skladu sa svim leksikografskim zahtjevima.

3.1. O autoru

Tomislav Lipljin rođen 1937. godine u Varaždinu. Od najranijeg djetinjstva sADBina ga vezuje uz varaždinsko kazalište. U kazalištu je prvi puta javno nastupio 1947. godine, kada je za uspjelu recitaciju dobio vrećicu s bombonima. U Gimnaziji se nastavio baviti glumom u tamošnjoj dramskoj grupi. Nakon završetka Gimnazije priključio se radu Pionirskog lutkarskog kazališta. Njegov rad i glumački talent zamijetio je tadašnji ravnatelj Narodnog kazališta „August Cesarec“ te mu ponudio stalni angažman. Kao dramski glumac, Lipljin je, od 1960. godine pa sve do smrti 2008. u matičnom kazalištu odigrao više od 150 uloga. U jednom mandatu, od 1983. do 1987., bio je i direktor Kazališta. Osim u matičnom varaždinskom HNK-u, glumio je također u predstavama HNK-a Split i Gradskog kazališta Virovitica. Glumio je u filmovima – „Treći ključ“, „SPUK“ i „Čovjek koji je volio sprovode“. Osim u filmovima, glumio je i u televizijskim dramama i serijama – „Gruntovčani“, „Odmori se, zaslužio si“, „Dirigenti i muzikaši“, „Cimmer fraj“, „Stipe u gostima“, „Mejaši“, „Instruktor Vinko“ i „Nepokoren grad“. Tijekom glumačke karijere primio je brojne nagrade Udruženja dramskih umjetnika Hrvatske, dobitnik je nagrade Grada Varaždina i odlikovan je redom Danice hrvatske s likom Marka Marulića (Hižak, 2022).

Tomislav Lipljin na kajkavski jezik preveo je mnoga dramska djela svjetskih klasika, bio je lektor i savjetnik za kajkavski jezik. Bio je vrstan poznavatelj kajkavskog jezika i varaždinskog govora i napisao je vrijedno leksikografsko djelo 'Rječnik varaždinskog kajkavskog govora' (Foder, 2020). Uz kazališno i leksikografsko djelovanje, Lipljin je bio nezaobilazna ličnost varaždinske društvene scene 90-tih. Bio je jedan od obnovitelja i prvi poslijeratni zapovjednik Varaždinske građanske čete, popularnih „Purgara“. Pod njegovim vodstvom tridesetak pomno odabralih purgara 1991. godine vježbalo je mjesec dana kako bi se pokazali znatiželjnim građanima i na najbolji mogući način oživjeli varaždinsku tradiciju u poratnom razdoblju (Hižak, 2022). Tomislav Lipljin, umro je 6. lipnja 2008. u 71. godini nakon duge i teške bolesti.

3.2. Kratki pregled rječnika varaždinskog kajkavskog govora

Obrada se držala uobičajenih dijalektološko-leksikografskih postupaka. Sve ono što je u rječniku pisano na hrvatskom standardnom jeziku pisano je *kurzivom (italic)*, a što je pisano varaždinskom kajkavštinom, pisano je normalno (normal). Za označavanje izgovora

primjenjuje se tradicionalna hrvatska dijalektološka transkripcija s nekoliko odstupanja. U primjerima se također primjenjuje fonološka, a ne fonetska transkripcija, npr. piše se *v s'çlo, z tòbom*, što se izgovara *fselo, stòbom*.

Članak za pojedine riječi sastoji se od četiriju jedinica:

1. Natuknica – u osnovnom, kanonskom obliku
2. Natuknica – u osnovnom, kanonskom obliku
3. Natuknica – u osnovnom, kanonskom obliku
4. Gramatička odrednica
5. Drugi oblici (ako je potrebno)
6. Definicija, odnosno definicije značenja (gramatička i leksička, obje definicije ne daju se kod svake riječi)
7. Primjer upotrebe

Zatvorenost u izgovoru samoglasnika obilježava se točkom ispod samoglasnika (a, e, o), a otvorenost samo za jedan samoglasnik (otvoreno e) i obilježava se zarezom uljevo ispod slova (e):

è - zatvoreniji od *e*, između *e* i *i* – *d'èca, dëte*

é - otvoreniji od *e*, između *e* i *a* – *m'ékla, s'èlo*

ä - zatvoreniji od *a*, između *a* i *o* – *gläva, kräf*

ö - zatvoreniji od *o*, između *o* i *u* – *vöök, sõdec*

Naglasni sustav čine:

- mjesto naglaska
- kvantiteta u naglašenom slogu (dugo-kratko)
- intonacija, kretanje tona

Kratki naglašeni samoglasnik, odnosno slog, bilježi se okomitom crticom (') ispred slova - *lop'ata, kr'ava*.

Dugi silazni naglasak bilježi se sa ^ iznad slova - *vodîč, zôp*.

Dugi uzlazni naglasak bilježi se sa ~ iznad slova - *glāva*, *pītati*.

Srednji palatalni afrikati koji se izgovaraju č i č, đ i đ, što se obično bilježi trorogim slovima, upotrebljavaju se slova č i ž - *p'ęči*, *m'ęža*.

ń - palatalno *n* (u književnom jeziku piše se dvoslovom *nj*) – *k'ońi*, *n'ęga*.

ł - palatalno *l* (u književnom jeziku piše se dvoslovom *lj*) - *łubaf*, *łudi* (različit je izgovor od *lj*, gdje se izgovaraju kao dva suglasnika *l + j*, npr. *zēlę*, *ōlę*.

łj – za razliku od palatalnog *ł*, ovo su dva znaka koja se izgovaraju kao *l + j*, npr. *zēlję*, *ōlję*.

U nastavku donosim kratki pregled rječnika. Riječi su birane prema osobnom nahođenju prema zanimljivosti i reprezentaciji prethodnog teksta o rječniku, a od svakog početnog glasa donosim od 5 do 10 primjera.

A

Afrikānec, Afrikānca; Afrikāncof *m. Afrikanac*. Črni si k'ak afrikānec.

'aktofká, 'aktofkih *f. 1. isto što* 'akntaška *f. torba za spise*. P'oznal buš ga po 'aktofki.
2. kratka dramska forma 'Nušičovę 'aktofkę smo mōrali 'igrati.

ambr'ęla, *f. kišobran*; usp. hambr'ela i k'išobran. A ambr'elu səm poząbil. Curī, lūdi dōdaju z ambr'elami.

amortizērati se, amortizēram sę, amortizērani *pf.* i *impf.* *Uporabom opravdati, opravdati vrijednost, amortizirati se*. 'Auto mi sę je v'ęć amortizēral. „V'artęks“ je amortizēranę š'ivače maš'inę pokl'onil kazal'išču.

'ancuk, 'ancuga; 'ancugof *m. odijelo*; usp. odj'elo, 'oprava 2. Sî su b'ili v lěpim plāvim 'ancugima.

'anda part. dakle. Ki bi, 'anda, h'otęl zn'ati k'ej je l'ubav br'atinska, tāj n'ek dōjdę i poglēda kīnč pejdāštva n'ašega (*narodna pjesma*).

aplaudērati, aplaudēram *impf.* *pljeskati*, *aplaudirati*; *usp.* pl'eskati. V'iš k'ak su aplaudērali, znäči da j'im sę je dop'alo.

B

b'alafka, b'alafkë; b'alafkih *f.* *balavica*; *usp.* b'alavica, šmrklīfka. Tī b'alafka j'ędna bez'obrazna.

b'asama *psovka uobičajena u Varaždinu*. B'asama č'uturu.

băžul, băžula *m.* *grah sveze* zĕjë z băžulom; băžul c'ušpejs: băžul čepék *niski grah*, *grah koji raste u grmoviima uz tlo*; băžul k'olęńc *visoki grah*, *grah koji se penje uz kolac*.

bęnâvęti sę, bęnâvim sę *impf.* *praviti budalu od sebe*, *glupirati se*; *usp.* męjmunęrati. K'ej sę bęnâviš, sî ti sę b'uju smęj'ali!

blęsîrati, blęsîram; blęsîrani *pf.* i *impf.* *ozlijediti*, *ozljeđivati* (*obično u sportu*); *usp.* povrěditi 1. Blęsîral ga ję da ga sę rëši. Na n'ogomętu ję blęsîrani.

b'oča, b'očę, b'ocih *f.* *batak u peradi*. Kokōšju b'ocu 'imam rât, ali v puręński b'oci su k'osti k'ak ambr'ela.

bogomôlęc, bogom'olca; bogom'olcof *m.* *koji se pretvara da je jako pobožan*; *usp.* pobožnâk. V cërkvi ję bogomôlęc, a pri hîži ję sãm vrâk v n'emu.

br'usthaltér, br'usthalterof *m.* *grudnjak*; *usp.* br'ushalter, b'uznhaltér, lêjbék 2. Tâ bi v br'usthaltéru m'ogla krompěra z pl'aca nos'iti.

b'učika, b'učikih, *m.* *čovjek velike glave*; *usp.* bučoglâvęc. Zvâli smo ga B'učika i ôn sę nî s'rdil, n'ek n'ęgova m'ama sę s'rdila.

b'uha, b'uhe; bûh *f.* *buha*; *usp.* b'oha. Trî mësări b'uhu kl'ali. B'uha sîm, b'uha tâm, pa jim ję 'ipak v'ušla vân (*narodna rugalica*). Fr'anc, pr'imi b'uhu na l'anc. B'uha pŕdnę, l'anc sę ftŕgnę, Fr'anc, b'ejži po drûgi l'anc (*narodna rugalica*). *izr.* vr'ęča bûh *nešto što se ne može uhvatiti*; d'ęlati z b'uhe slôna *pretjerivati*, *preuveličavati*.

C

cârta, cârtih *f. maza, nježno dijete; usp. m'aza.* Tî si m'amina cârta.

c'ejgér, c'ejgéra, c'ejgérof *m. kazaljka na satu.* Dâ c'ejgér na c'ejgéra dôjdé 'unda n'ěščę nâ mësli.

cenzurērańę, cenzurērańof *n. gl. im. od cenzurērati; postupak censure, cenzuriranje.* Së k'ej sém napísal 'išlo jé na lektorērańę, a pr'afzapraf na cenzurērańę.

cifrāk, cifrāka; cifrākof *m. njemački vojnik doveden od generala Herbersteina na tursko-hrvatsku granicu.* Cifrāké su dop'élali pr'otif P'ětra Zrinskoga.

cm'ariti, cm'ârim; cm'âreni *impf. dugo podgrijavati jelo; usp. podgrěvati.* Tî naokôli píješ, a jâ cmârim j'elo po šp'arhetu, J'elo ti jé ionâk cmâreno i precmâreno.

c'oprnica, c'oprnic *f. usp. vj'ěstica.* **1.** *vještica.* N'egda jé b'ilc c'oprnic, a vě jih jé v'ěč ně. **2.** *stara, ružna žena.* C'oprnica j'ědna stâra, zg'ini mi spr'ěd ôk!

cûk, c'uga; c'ugof *m. 1. isto što vl'ak; usp. želéznica 2. Pêm na cûk, pa v Topl'icę. 2. uređaj na stropu pozornice kojim se dižu i spuštaju obješene kulise; usp. n'osilica.* 'Idi na šnîrbodn i zd'igni cûgę. **3.** *snaga uzgona toploga zraka.* Kãkof cûk ti 'ima dîmňak? **4.** *vod kao vojna postrojba.* Zapovědal jé z n'ašim cûgom. **5.** *mogućnost gutanja; usp. gôt.* 'Ima cûga k'ak z'auger, sê nadušák vû së vlěvlę.

c'ukrěni, adj. *Sladak, lijepa izgleda; usp. sl'adék.* 'Imaju c'ukrěnu mälu p'ucicu.

cv'anciger, cv'ancigera; cv'ancigérof *m. dvadesetogodišnjak.* Dâ sém bîl cv'anciger, něsém ga m'ogel z dvě rôkë zviznuti, a vě ga m'otam okôli p'rsta k'ak 'očem.

Č

č'aga, č'age, č'agih *f. ples; usp. plěsnák.* Na č'agu smo hõdali v Frôntu ili k Kancijanu.

čífkati, čífcem *impf. glasati se kao vrabac, živkati; usp. ž'ifkati.* Čûj k'ak vrăpcí čífcěju!

čōhati, čōšem (*noviji lik: čōham*) **impf.** **1.** *češati, grepsti; usp.* č'ęsatı **2.** počōhati, ręščōhati. Čōši sę tām dē tę srbī.

črlēneti sę, črlēnim sę **impf.** *crvenjeti se, biti crven; usp.* ręščrlēneti sę, začrlēneti sę. T'ak sę lēpo črlēnī.

č'uča, č'učih **f.** **1.** *kokoš; usp.* k'okoš. Zak'oli č'uču. **2.** *hip. žensko spolovilo.* Dobila ję po č'uči.

D

d'amfmaš'ina, d'amfmašin **f.** *parni stroj, lokomobil; usp.* lokomobıl. Z d'amfmaš'inom su žito ovršāvali.

dębəlōča, dębəlōč **f.** *debljina, pretilost; usp.* tušč'ina. Stō i dv'ęjsti kıl, tō ję dębəlōča.

dęl'irijum, dęl'irijumof **m.** *poremećaj stanja svijesti, delirij.* Dą su ga v'idli, sī su v op'ali.

dēnd'ęnęs **adv.** *još i danas, do dana današnjega.* I dēnd'ęnęs sę zmīslim t'oga.

dikcion'arijum, dikcion'arijumof **m.** *rječnik; usp.* rěčnik. Dikcion'arijum varaždinskoga k'ęjkafskoga g'ovora.

dilidâjec, dilidâjca; dilidâjcof **m.** *zvrk; usp.* vrtūlęk 2, zvřk. D'ili, dilidâjec, p'una zd'ela jâjec (*dječja brojalica*).

dręjfirtl **num.** *tri četvrtine.* Dręjfirtl rukâvi i dręjfirtl hl'ačę su b'ili v mōdi pędęsętih.

Ž

ž'apnuti, ž'apnem; ž'apnuti **pf.** **1.** *uhvatiti, zgrabiti; usp.* zgr'abiti 1. T'ak mę ję za c'ęcek ž'apnul da mi ję plävo dē sęm ž'apnuta. **2.** *ukrasti.* Ž'apnul mi ję l'ovu i papęre.

ž'avol, ž'avolof **m.** *vrag, davao; usp.* vrák. Tâj ję ž'avolu z žâkla 'opal.

ž'elika **f.** *hip. od Anž'ela.* Ž'iherova ž'elika ję kćer od t'iślara Blâža.

žém, žémof **m.** *džem*. Palač'inkę z žémom od mar'ilic.

ž'umbus, ž'umbusof **m.** *zbrka, nered; usp.* n'eret. V kăkšnomu ž'umbusu živiju?!

ž'uskati, ž'uskam **impf.** *poskakivati plešuci; usp.* naž'uskati sę. Glédim 'ovę mlădę k'ak ž'uskaju, pa nę znam k'ej 'imaju od t'oga.

E

egz'amień, egz'amienof **m.** *ispit; usp.* 'ispit. Štēl bi študērati, al na egz'amienę n'ę bi štēl īti.

êjfrańę n. *gl. im. od* êjfrati; *ljubomora; usp.* lubom'ora. Z bętežnim êjfrańom ga je odrinula ôd sę.

ëjngel, ëjngelof **m.** *andeo; usp.* 'anžel. Dvâ zlăti ëjngeli, z s'akę strānę po jēn.

eksplozif, eksploziva, eksplozivof **m.** *eksploziv; usp.* špr'enkštof. Z eksplozivom su mu t'ak zr'ušili h'ižu da sę je s'amo sēla.

'endlērica, 'endlēric **f.** **1.** žena koja rubi tkaninu. **2.** stroj za rubljenje tkanine. 'Endlērica je vu „V'artęksu“, dēla na 'endlērici.

evang'elic, evang'elicof **m.** *pripadnik protestantske crkve, evangelik.* Evang'eliki su v N'ędelišču zezidali cērvu.

F

fabrikānt, fabrik'anta; fabrik'antof **m.** *tvorničar.* G'ospon Rubin je bîl fabrikānt g'umbof.

f'alcmašina, f'alcmašinah **f.** *stroj za presavijanje.* Zgleđi da vu „Vęčerňaku“ 'imaju pokvărjenu f'alcmašinu j'er n'iti j'edne nov'inę něsu d'obro prękl'oplenę.

f'arof, f'aofof **m.** *župni dvor.* B'ilä je g'azdarica na f'arofu.

fcen'iti, fcenim; fc'ěněni **pf.** *odrediti previsoku cijenu, pretjerati; usp.* cen'iti, zacen'iti. Fc'ěnil mi je t'ak da mi sę zm'eglilo. Pręm'alo fc'ěněnę stvāri n'iti nę vrědiju.

f'ęflavo *adv.* *nerazgovjetno, šušljajući; usp. š'ušlavo.* F'ęflavo gov'oriti, a b'iti gl'umac, nějdę skûp!

f'ęltpost *m.* *vojna pošta.* Za vrémę r'ata smo od Švăbof d'obili papĕrnatoga šâha na k'ojetu je písalo s'amo f'ęltpost i brôj.

finišer, finiš'era, finiš'erof **1. m.** *stroj za polaganje posljenjeg sloja asfalta.* Dâ b'umo doč'ekali da finiš'eri dőjdu na 'autocestu za Var'aždin?! **2. m.** *atletičar trkač koji u posljednjoj fazi utrke pokazuje svoje kvalitete.* Pr'ed cîjom je pokâzal kâkof je finiš'er.

flôjsa, flôjsih *f.* *kurva; usp. flîčka, flûndra, kûrva.* Tâ flôjsa nigdâr n'ę bu pr'ešla pr'ak m'oje h'ižę, r'ekla je n'aša sôseda sv'ojetu vn'uku T'onku za n'ęgovu p'ucu.

forint'ača, forintâč *f.* *novčanica od jedne forinte.* Môj t'ata v lî da je z j'ednom forint'ačom m'og l poč'astiti c lo dr štvo.

fs'oliti, fs'olim; fs'oleni *pf.* **1. usoliti;** *usp.* nas'oliti, s'oliti. Fs'olil s m m so i d l ga v p c. K'ak Dalmatinci m'or ju j'esti 'on  fs'ol n  srd' le? **2. presoliti;** *usp.* pr s'oliti. N  da si pos'olil, n'ęgo si fs'olil.

G

g  zati, g  zam; g  zani *impf.* *ga ati, ciljati; usp. c lati, pog  zati, zg  zati. fig.* P'ezd c v p tu g  za, a v n s pogod . Z s l'aprtki smo b'ili g  zani.

g'af, g fa; g fof **m.** *nesmotrenost, glupost; usp. formf ler, k'iks, z j p.* D la g'af za g fom. T  su n'ęgovi g fi.

galan't rija, galan't rijah *f.* *sitna roba i pribor; usp. pozament'rija, sitnar ja 2, sitni ar ja.* V Du anski v'ulici ti je du  an z galan't rijom.

g'ant r, g'ant rof **m.** *posebno oblikovano drveno le i te ba ve.* Vu v snkim po'drumima hr'astovi g'ant ri zn ju b'iti i pr k st  l t st'ari.

gez'unthejt *m.* *zdravlje u smislu: nazdravlje, kod kihanja ili ispijanja zdravica; usp. n'azdravje.* Gez'unthejt s'ima za st'olom!

gospôcki *adj.* **1.** *gospodski.* Tô su gospôckę rîti. **2.** *izvještačen.* K'ak bi sę tō po gospôckomu r'eklo? *sveza* gov'oriti po gospôckomu *govoriti štokavski.* *adv.* *od adj.* gospôcki; *gospodski; usp.* gal'antno. Gospôcki smo pr'ëšli.

grenkôča, grenkôč *f.* *gorčina; usp.* žuhkôča. Tô jé pělňova grenkôča.

gr'osa, gr'osih *f.* **1.** *starija štovana gospođa, ili vrlo bogata ili plemičkog porijekla; usp.* matr'ona. K Kr'acikima jé dohajala gr'osa z Nõve Vësi i sî su ji sę kl'ańali. **2.** *baka; usp.* 'oma. Gospôcka d'ëca su za sv'oju b'abici gov'orila gr'osa.

H

h'abëniks *m.* *puki siromah.* Ôn jé grôf h'abëniks.

hâlbèc, hâlbèc *m.* *vrsta šešira, polucilindar; usp.* h'alpcil'indér i p'olicilindér. Varaždinski gosp'oni su gov'orili za s'ebë: hâlbèc, lêjbèc, špac'irštak i gam'ašë, tô jé 'ono k'ej nam d'obro p'ašë.

h'am *interj.* *Onomatopeja zatvaranja gubice, usta kod ugriza.* Cûcëk jé sk'očil nâ më i h'am za rôku.

hibrît, hibr'ida; hibr'idof *m.* *mješanac, križanac, hibrid.* Nëma v'išë d'obre domäče korûze, sâmë hibridë sëjeju.

hlâčkicę, hlâčkic *f. pl. t.* *ženske gaće.* M'oji stâri su drž'ali da jé žënskë g'ačë naglâs spomenuti prôsto, p'ak su jih zvâli hlâčkicę.

hméļ'iščę, hméļišč *n.* *zemljište na kojem se uzgaja hmelj.* Na hméļ'iščima hméļ po špâgama plëzi na visôkë stôpę.

hudodêlnik, hudodêlnikof *m.* *vrag, sotona; onaj koji čini zlo; usp.* vrâk, zl'otvor. Pr'iznala jé da jé z hudodêlnikom lěžala.

I

ibermëňš, ibermëňšof *m.* *Nijemac kao čovjek nadmoćan ostalim rasama.* Ibërmëňš jé vrâk odn'ësël k'ak jih jé i don'ësël!

Ífkica, **Ífkicę f.** žensko ime *Ifka*. Ífkica je ž'enska postâla, ali ju i d'alę z'oveju Ífkica.

'iks, 'iksa; 'iksof m. **1.** *slово x. sveza* m'eti 'iks n'ogę *imati noge koje se dodiruju u kolljenima.* **2.** *matematički znak x.* Z 'iksom sę nepozn'anica označavlę. **3. adv.** *mnogo, često.*
'Iks pôt sęm ti r'ekęł, a tı nę poslūšaś!

inštruērati, inštruēram; inštruērani *pf. i impf. dati, davati instrukcije, instruirati; usp. podvūčati, podvučiti. Inštruēraram ga matem'atiku. D'obro je inštruērani!*

iskati, iščem; iskani; *usp.* iskat **impf.** **1.** *tražiti; usp.* poískati, prêiskâvati, trâgati, zaískati. Iskali smo ga cêli d  n, a ôn s   na dr  vo skr  l. I  c  ! d   si b  l, b  l si ũskani! N  jdi ga po k'r  cmah ũskat, t   bu zb  l c   ga n  jd  s! **2.** *zahtijevati; usp.* zaht  vati. J   ūš  m sv'oju prav'icu. **izr.** ūš   a m'oli B'oga da n   n  jd   *nije mu stalo;* ũskati vr  ga *izazivati nevolju;* ũskati b'atin   *provocirati ja  eg.*

'izgon, 'izgon of *m.* izgon, protjerivanje. D'obil je 'izgon z Var'aždina.

J

j'akn, j'aknof **m.** haljetak, kratki kaput, dio ženskog kostima; usp. r'ekl, r'eklęc, v'intērica. N'osi kožnâtoga j'akna. V zâdńe vrêmę se ję p'očelo gov'oriti j'akna, ali tō nam ję d'ošlo z 'istoka.

j'aloф, -ova, -ovo *adj.* 1. *neplodan, jalov; usp. stерлен.* Ž'ёна mu jё j'alova, pa dr'ugdi d'ёcu дёла. 'Ima j'alovoga мёжа, p'ak ji сошет d'ёcu дёла. 2. *koji je bez rezultata.* J'aloф p'осёл.

jämbrati, jämbram *impf. predbacivati, rogororiti; usp.* jämratı. Ž'ęna mi celi dən
jämbra.

j'apek, j'apekof *m.* *hip.* *od* j'apa; *tatica*; *usp.* j'apica. N'ašega j'apěka v'išę ni. *sveza* stāri j'apék *dqedica*.

jutěrníca, jutěrníc *f.* *rana jutarnja misa; usp. zorn'ica.* Jutěrníce su za sv'ištańské pob'ožnosti.

K

kabar'et, kabar'etof **m.** 1. *malo zabavno kazalište*. Kabar'etof k'k 'ustanovah prī nas nî. 2. *kabaretska predstava*. V'ęček ję ręžıral čet'iri kaber'etę.

käčec, käčca; käčcof *m.* mužjak zmije; *usp.* k'ača. Hüdi je k'ak käčec.

Kâlnik *m.* *Kalnik, rubna planina Hrvatskoga zagorja.* Na Kâlnik pêmo pr'ek Nôvoga M'arofa.

k'ejkafski *adj.* *kajkavski*. Či je 'istina da je j'ezik t'im l'epši č'im 'ima v'iše vokālof, 'unda je k'ejkafski l'epši od drūgih. Či na tēleviziji 'očēju bēdāka od n'ekoga napr'aviti, 'unda mu v vūsta dāju k'ejkafskę rēči.

k'itničar, k'itničarof *m.* *obrtnik koji izrađuje modne detalje, kitničar.* D'eneš bi za k'itničara r'ěkli diz'ejner m'odnih detâlof.

klôpčica, klôpčic *f. dem.* *od* klôp i klôpa; *klupica*. Nâs sę v škôli z klôp nê v'idlo, a d'enes v klôpčicah sedíju.

kmêt, kmêtof *m.* *kmet.* Kmêt k'oj je j'ezero s'ędemsto s'ędemdësët s šëstoga l'ëta
Var'aždina v'užgal b'il je Srâkar.

kn'igověža, kn'igověžah *m.* *knjigoveža*. M'ajéri i Škr'ínariči su b'ili kn'igověžé z kol'ena na kol'eno, a d'eněs je prvý g'ospon Kaníški.

kopîńę, n. *zb. od kop'ina; grmlje kupina. N'iti cúcék za zâjcom nějdę v kopîńę.*

L

lažariti, lažarim; lažareni *impf.* prevoziti lađom ljude i robu. N'egda su pri Hrăščanima lažarili pr'ek Drăvę. P'enęzi od lažaręnę r'obę su 'išli v'elikomu županu.

lēmati, lēmam; lēmani *impf.* tući, udarati, mlatiti; *usp.* b'iti, mlätiti 2, nalēmati, zlēmati. N'apil se je, d'ošel je d'oma i s'amo nas je lēmal. S'aki dân je bîl lēmani.

l'igęštul, l'igęštul of *m.* *ležaljka na sklapanje; usp.* lę'ałka, počivałka. Môj je 'otec, dâ
je v'ęč bîł pr'ek 'osemdęsęt, cêlę dąńę l'ężal v l'igęštulu na dvor'išcu.

lokâlpatri'ot, lokâlpatri'otof *m.* osoba koja izražava privrženost užem zavičaju; usp. domol'ubec. I jâ sěm lokâlpatri'ot k'ej sę Var'aždina dotikâvle i vîdi mi sę da tô nějë grêh.

lugārski adj. koji se odnosi na lugār; usp. šumārski. V lugārski h'iži pr'i Lēpi b'ukvi v M'acļu smo m'eli pīrvu k'ējksfsku olimij'aču.

L

l'igavo adv. *ljigavo, slinavo, odvratno; usp. sl'inavo.* L'igavo su mi sę v rīt zavlāčili.

l'ubavnik, l'ubavnikov **m.** *ljubavnik; usp. prīlēžnik, š'oc.* Sī 'osim mōža znāmo da 'ima l'ubavnika.

l'ubič, l'ubičof **m.** *roto roman ljubavna sadržaja.* Ž'ena č'ita l'ubičę, a mōš krīmačę.

l'ucki adj. *ljudski; usp. čovęč'anski.* L'ucku rēč bi od t'ebę č'uti štēl!

l'upki adj. *dražestan, ljubak; usp. čęčę.* L'upko dětę.

M

Mad'ona f. *mati Isusova.* V'alda nēma n'iti j'ēdnoga slikāra k'oj nējē sl'ikal Mad'onu.

maš'inšlōsar, maš'inšlōsarof **m.** *strojobravar.* Zv'učil sę je za maš'inšlōsara a dēla na p'orti v kazališču, pa k'ej mu sę tō splatī?

mēlodīzen, -zna, -zno **adj.** *lijep za pjevanje, prihvatljiv za uho, melidiozan.* Męž'imorskę popěfkę su t'ak mēlodīōznę.

mramorērati, mramorēram; mramorērani **pf. i impf.** *obojiti, bojiti bojama koje daju izgled mramora.* Varaždinski crkvēni oltāri su drvēni, ali su z mramornātimi fārbami pofārbani.

m'ucaf, -ava, -avo **adj.** *mucav, koji muca; usp. b'ekavi.* D'oktor N'ovosēl v Var'aždinu lēči sę k'oji su m'ucavi.

N

nabîflati *sę*, nabîflam *sę pf.* *naučiti napamet bez razumijevanja; usp.* naštr batи *sę. sę* *sę* *ję* nabîflal i pr' ş l.

nafal tati; nafal tam, nafal tani *pf.* *natrgati, narezati na prevelike komade; usp.* fal tati, nakom diti. V k vu si nafal tam kr'uha t'ak da mi  l'ica stoj . A  unk  su nam nafal tali k'ak da bi ju z s' kirom nas k l. Gr do j  v' d ti t'ak nafal tane kom d .

nag  na  , *gl. im.od* nag  ati; *ganjanje; usp.* natir va  . J' mali smo 'auta na inval'icku p'ovlasticu i t  ti j  t kvo nag  na   z pap rima da t  B k oslob'odi.

n v l'ud n, -dna, -dno *adj.* *neuljudan, bezobrazan, nekulturan; usp.* n odg'o eni. D  k s s dom d jd  n'  sm'  n v l'ud n b'iti!

n ri; nor  i *adj. 1. lud; usp.* 'abnormal n, l t, umob'olen. V' de  s m 'onoga n ihovoga n roga s na. *2. budalast.* N ri j  za n m. Nor  ega stv ra n s em v' de . *izr.* ob  an  n romu rad va   obe  njima ne treba vjerovati; d la s  n ri pretvara se da ne zna; n j b'iti n ri ne c ni ludost ; n ri j  za n m jako je zaljubljen; ak s m n ri n s em b' dast iako sam lud ne radim na svoju  tetu; n s em n ri nikada to ne u u ciniti

O

ob'ajati, ob'ajam; obajani *pf.* *obaviti bajanje; usp.* za  rati 1. Ob'ajala j   t'alu i tr pot pl nula. B t' zni su  ato k' j su b'ili ob'ajani.

oblj'ub eni, *adj. prid. t. od oblj'ubiti; obljudljen, popularan; usp.* popul ren. Gal' rija „G'ar  tin“ j  oblj'ub ena m d Vara  inci, ali mi s  v di da ju poglav'arstvo b'a  n  sm' ka.

odm'egliti, odm'eglim *pf.* *odmagliti, pobje i; usp.* pob' ci. Odm'eglil j  k'ak p sja str  la.

ol'ajati, ol jam; ol'ajal, ol' jala; ol jani *pf.* *oklevetati; usp.* l'ajati 3, optr'a ati. B'a  s'akoga m ra  ol'ajati.  im si   n m pre tan  b'iti d'ober, m m si ol jani.

op t'ovnica, op t'ovnic *f.* *vrsta nekada ne neobavezne  kole za bolje obrazovanje onih koji su zavr ili samo  etiri razreda pu ke  kole.* D' v cto tr    i  et'rte m'oja j  m'ama 'isla v op t'ovnicu.

oškilâvčeti, oškilâvčejem; *imp.* oškil'avi; *pridj.* r. oškilâvčeli *pf.* postati razrokim. T'ak būliš da b'uš oškilâvčel. Oškilâvčelę d'enęs opérēraju.

P

pâcati sę, pâcam sę *impf.* **1.** *biti tretiran rasolom.* Š'unka sę nêjdužę môra pâcati. **2.** *biti prisiljen na čekanje; usp.* č'ekati 1. Nêčem ga prijeti v kancel'ariju, n'ek sę m'alo v'ani pâca!

pér'ušati, pér'ušam *impf.* **1.** *skidati perje; usp.* opér'ušati. Tr'eba je k'okoš pér'ušati. **2.** *komušati.* Kurūza sę pér'uša. **3.** *pelješiti, pljačkati.* Pér'ušaju mę na kârtama.

pimplerâj, pimpler'aja; pimpler'jof **m.** *beskorisno tračenje vremena.* S'astanki su čisti pimplerâj, sî sę dêlaju pam'ętni, n'iko nîš nę naprâvi.

P'išta, P'ištë **m.** *obični oblik muškog imena Stjepan.* P'išta Sr'aka je dir'ektor Gl'azbenę škôlę.

podgr'eti, podgrêjem; podgrêti *pf.* *podgrijati; usp.* gr'eti, pregr'eti 2, prigr'eti. Podgrêla sém ti c'ušpejza. Podgrêta j'ela nę jêm!

pr'oštëc, pr'ošca; pr'ošcof **m.** *kraći kolac; usp.* k'olęc. Navék pr'ošca sôbom nêsem či mę cücki napâdnęju.

R

racinâk, racinâkof **m.** *nastamba za patke.* Šč'isti racinâka i poškr'opi ga z karb'olom pr'otif t'ekutof.

ręd'uta, rędût **f.** *svečani bal:* *usp.* bâł. P'urgarskę ręd'utę, v ręd'utni sâli kaz'išča, b'ilę su nêjvękše.

ręspolâvati, ręspolâvlam *impf.* *dijeliti na dva jednaka dijela.* Sv'iňu ręsp'oriju, zvâdiju ju drôba i 'unda ju ręspolâvaju.

ręzm'eknuti sę, ręzm'eknem sę; ręzm'eknëni *pf.* *razmagnuti se.* Ręzm'eknitę sę da prejdęm. Stójte ręzm'eknëni jen od drûgoga!

rīvati *sę*, rīvlém *sę impf.* **1.** *gurati se; usp.* dorīvati *sę*; gûžvati *sę* **2,** narivâvati *sę*, t'rpati *sę*, zarīvati *sę*. Rīvléju *sę k'ak da sę zab'adaf delî. **2.** *nametati se; usp.* poděvati *sę*. K'ej *sę rīvleš dē tē nî tr'eba?**

rôdlę, rôdlah *f. pl. t. samonice; usp.* sânę. dôjdi z rôdlami na Bâšču.

S

sagdâšnica, sagdâšnic *f. svakodnevnica.* Navék ūsta sagdâšnica, nîš *sę* nę mëňa, živimo od pâvoga do pâvoga.

sedâlka, sedâlkih *f. način druženja, sjedaljka.* Pozvâla sém p'učę na sedâlku da *sę m'alo pospom'inamo i kâvicu spijemo.*

shar'iti, sharîm; *imp.* sh'ari; sh'aril, sh'arila; sh'arjeni *pf.* istuci, premlatiti; har'iti, zb'iti **2.** 'Oni d'ecu shariju, p'ak jë mér. B'um tē sh'aril kak vrâga. Či më sharîš, bum odišla. Sh'ari ga! B'ili su sh'arjeni pa su pob'egli.

s'ikak *adv. na svaki način, svakako.* Ž nîm *sę b'uš s'ikak môral spom'inati.*

sk'apčiti, skâpčim; *imp.* sk'apči; sk'apčil, skâpčila; skâpčeni *pf.* **1.** *skopčati, zakopčati;* *usp.* k'apčiti, zak'apčiti. Pr'edi nék odidęš, sk'apči si hl'ače. Do vrâta jë skâpčena kak op'atica. **2.** sk'opčati. Nësmo pl'atili račûn pa su n'am sk'apčili str'uju.

spręp'asti, sprępâdnem; spr'epal, spr'epala, spr'epali *pf.* potpuno propasti. Kr'ej tâkšnih prij'atélof b'uš č'ist spr'epal. Së jë vêč sprępâdnutih fabrîk.

Š

š fonetski lik prijedloga z (v.) ispred č, npr. z čêm (ščêm). š- *fonološka varijanta prefiksa z- ispred č, npr. šč'eknuti.*

šč'ravbavęc, šč'ravbafca; šč'ravbafcof *čovjek krnjih zuba.* Šč'ravbavęc sém zâto k'ej nëmam pénęs za socijálne zôbę.

š'ęgaf, -ava, -avo *adj. čudan, malo nastran; usp.* č'udęn. N'ekakšni jë š'ęgaf, nigdâr nę znaš k'ak bu ž nîm.

šlēgl, šl'egl; šl'eglof **m.** *meso od buta*. Šlēgl je za šn'icle.

šp'icn'amęn, šp'icn'amęnof **m.** *isto što cōna; nadimak*. S'aki prāvi Varaždinęc je mēl šp'icn'amęna; jâ sęm bıl K'uga, a prij'ateli su mi b'ili Lūj, Č'ika, B'očkica, Pęs, F'ędər, G'ębi, B'olta, Stāri, P'ajo, Jěgər, G'uba, B'oјko, Slōfke, Kap'usta, Š'uco, D'ězi, Čūč, Bląš i t'ak d'alę.

špôtati, špôtam; špôtani; *usp.* špôtat **impf.** *grditi*; *usp.* k'arati, kęfati, našpôtati, natr̄esati sę, pošpôtati, prod'ekovati 2, r̄ibati 2, spovědati 2, zašpôtati. Nęj mę špôtati, z'akej mę špôtaš? Bıl sęm špôtani od m'amę. I ti sę podūfaš m'enę v m'oju h'ižu špôtat dőjti!

T

takęj *adv.* *takodér*; *usp.* tak'ejše, tak'ožer, tulik'ejše. I bāžul šalătu takęj!

tekstilni *adj.* *koji se odnosi na tekstil*. V'artęks je tekstilna fabr'ika.

tęnkoc'utęn, -tna, -tno *adj.* *osjetljiv, senzibilan, tankoćutan*. Či si b'ol tęnkoc'utęn, g'orše pręjdeš.

tőči sę, tőčem sę **impf.** *tući se; udarati se*; *usp.* b'iti sę, stőči sę. Tőkel sę b'uš po glävi.

tręmāš, tręmāša; tręmāšof **m.** *bojažljivac*. B'iti gl'umac č'etrđeset lęt i b'iti tręmāš, pa k'ej tī mîsliš k'ulko tō žifcof k'ošta!

t'užica, t'užic *f.* *rijec posuđena i usvojena iz stranog jezika*. Vu varaždinskomu k'ejkafskomu 'imaš t'užic k'ulko 'očeš.

U

û *interj.* *Izriče negodovanje*. Û, k'ej si tō napr'avil?!

'undašní *adj.* *ondašnji*; *usp.* ondąšni. V 'undašné vrême je b'ilu č'ista dr'ugač. Tō su 'undašni zākoni k'oži v'išę nę vrędiju.

upr'avitelj, upr'aviteljof **m.** *upravitelj*; *usp.* fērv'altér. Po nōvomu tē'atęrskomu zākonu upr'avitelj kazal'išča je bôk i b'atina.

urlător, urlătorof *m.* *pjevač zabavnih melodija koji je odbacio estetska pravila pjevanja.* J'eno vrëmę su sî oponǎli Taļānę i sî su b'ili urlători.

uzājti, uzājdem; uz'ašel; uz'ašla; *pridj. r.* uz'ašli *pf.* *uzići, doći naviše, popeti se; usp.* vzājti. Uzājdi sîm ak sę podūfaš! V nêbo uz'ašla Marīja bu B'oga mol'ilā za nâs!

V

v prep. *Ispred bezvučnih šumnika izgovara se bezvučni par f, npr. v š'talu (f š'talu), v tôrk (t tôrk) u; usp. vu* **1. s A a. smjer.** V m'enę glēdi! Pêš v Zāgręp? **b. vrijeme.** V ned'elu sę nājdemo! **2. s L a. mjesto.** Pošči v š'tali! **b. vrijeme.** A k'ak bu v zīmi?

vândrańe *n. gl. im. od vândrati; putovanje bez cilja; usp. skităręńe.* Zaž'eləl sęm sę vândrańa.

vâraś, vârašof *m.* grad; *usp.* grât. Lûdi zę sęl okôli Var'aždina ūdu v Zâgręp, v Č'akovęc, Koprívnicu i v Ivânęc, ali nigdâr nêjdęju v Var'aždin, n'ego v vâraś. I Varaždinęc k'oj nę stanūję vu sâmom c'entru a tâm ję n'ekęj kǔpil, vělî da ję kǔpil v vârašu.

vdûš adv. *uzdužno, po duljini.* Z'akęj si štr'ucu vdûš prer'ezal, pa nęš t'ak v'elikoga s'endviča napr'avil!

vmēknuti, vmēknem *pf.* postati mekanim; *usp.* odmēkšati sę, zmēkšati sę. Přfkači sę nę jēju dok nę vmēkanęju.

vudrimicîn, vudrimicîna; vudrimicînof *m.* batine kao lijek. Lēnost sę z vudrimicînom vrâči!

Z

zab'rcati, zab'rcam; zab'rcani *pf.* čeprkanjem zakopati; *usp.* b'rcati. K'okoš si z j'ednę strānę n'ekęj zab'rca. T'ak ję na tēnko zak'opani k'ak zab'rcani mačkíni drék.

zacējhñati, zacējhñam; zacējhñani *pf.* označiti, zacrtati; *usp.* cējhñati, oznäčiti. Zacējhñaj mi 'ono k'ej smêm otp'elati. Zacējhñano ti ję dê b'uš v'rtal.

zadr'ignuti, zadrīgnem; *pridj. r.* zadr'igli; zadrīgnuti *pf.* nateči od debljine. Zadrīgel ję k'ak pr'asęc. Zadrīgnuti ję i k'ufrasti. Zadr'iglih ję obr'azof.

z'apt, z'aptof **m.** *stroga disciplina, stega; usp. discipl'ina.* V z'aptu ga drži.

zar'ęci sę, zar'ękəl səm sę **pf.** **1.** *zavjetovati se; usp. zavjet'ovati sę.* Zar'ękəl səm sę Męjki Bōžji B'istrički. **2.** *zabuniti se u govoru; usp. zabūniti sę.* M'alo mi sę ję zar'ęklo, a 'oni su tō mäm obrnuli na svój m'ęlin.

zdôlęc, zdôlca; zdôlcof **m.** *vjetar koji u Varaždinu puše samo zimi sa sjeveroistoka.* Zdôlęc zmrzavle.

zvûrclati, zvûrclam; zvûrclani **pf.** *izmoljakati, izmamiti od koga; usp. vûrclati,* zb'oksati 2, zmüsti, zn'uditi, zzmüklati. Zvûrclal ję od n'ęga sę k'ej ję m'ogel. Piję za zvûrclanę p'enęze.

Ž

ž'acati sę, ž'acam sę **impf.** *ustručavati se; usp. ženērati sę.* nîš sę nęj ž'acati, s'amo r'ęci.

žl'abravi **adj.** *brbljav; usp. b'rbravi, l'ajaf.* Oj mōžek mōj drăgi, potëgni mę vûn; ti žl'abrava b'aba, namo'oči si klûn (*narodna pjesma*).

ž'ugica, ž'ugicah **f.** *dem. od ž'uga; guskica; usp. gôskica.* Ž'ugicę, r'acicę, p'icęki, p'uręki; sę ję tû.

žurnal'istikā **f.** *novinarstvo; usp. novinärstvo.* Ako sę z žurnal'istikom pošt'eno bâviš, b'udi sig'uręn da b'uš d'obil po glävi.

žvęgla, žvęglah **f.** *frula, pištaljka; usp. pîščalica.* M'ama mi ję s'aki pôt z B'istrice žvęglu don'ęsla, k'oja ję b'ilä napravlęna k'ak špac'irštok.

3.3. Kulturološki zapisi o gradu

Varaždinski je rječnik, između ostalog, kulturološki zapis o gradu i okolici. U ovom odlomku kulturološki zapisi ponajviše prikazuju njegovu arhitekturu i povijest, političko uređenje, a onda i stanovnike i njihove navike, način života, svjetonazor i tradiciju.

arhîf, arhîva; arhîvof **m.** *pismohrana*. Varaždinski gr'acki arhîf, k'oj je mèd njejstarêšima v Hrv'acki, 'izdal je v'ěč s'ěděm knîk pr'otokolof Gr'ackoga magistrata od 1209. l'eta pa do 1671. l'eta.

b'ager, b'agerof **m.** *gliboder, jaružalo, bager*. Z b'agerom su zr'ušili bar'oknu kapêlicu vu kapucînskomu vrtu i j'oš se d'ěněs ně zna kô je tō narêdil; jâ znâm, ali n'ě směm r'ěci.

B'anfica, B'anfice *f.* *najnapučeniji dio grada Varaždina*. Pôl Var'aždina stanûjë na B'anfici.

c'arica, c'aricah *f.* *carica*. C'arica i kraljica Marija Tér'ezija je narêdila da se Varaždinska gr'ažanska gârada môra rěorganizérati i moděrnizérati.

cěrkva, cěrkvę, cěrkf *f.* *crkva; usp.* cirkva. Var'aždin je pûn cěrkf: žûpana, fratěrska, pavl'inska, uršul'inska, kapuc'inska, vîdofska, florjânska, Světi J'osip, Světi R'ok i Světi L'ovra, a pri grôbju se zîžé nôva.

c'iléjba, c'iléjbih *f.* *meta na streljani*. Vu varaždinskому muz'eju 'imaju p'osěbno lépo osl'ikanę c'iléjbę něgdâšníh varaždinských strělcوف.

darovník, darovníka; darovníkof **m.** *darovatelj, donator; usp.* donântor. Varaždinski p'urgari su b'ili darovníki varaždinských cěrkf.

deputacijská, deputacijská *f.* *izoslanstvo*. Sl'obodni i kr'alëfski grât Var'aždin mél je privil'egiju slâna sv'oje deputacijske dir'ektno na Požûnski s'abor.

divj'ina, divj'inah *f.* *divljina; usp.* divj'ina. Klâneč vu k'ojeemu je špîlla V'indija zglédi k'ak prâvi mâli otôčec divj'inę vu pitomomu zâgorskому môrju.

egzicér, egzicëra, egzicërof **m.** *vježba u austro-ugarskoj vojsci; usp.* věžba. Na stârim špêcijâlkama var'aždina naznâčeno je da je pri Hrašč'ici bîl egzicérplac, dê je v'oiska z kasârnë v Optûjski v'ulici dělala egzicér.

eksplodérati, eksplodéraram, eksplodérani *pf.* *eksplodirati; usp.* gr'unuti, rěspel'isnuti se. J'oš i vě su po Var'aždinu trâgi od eksplodéranih m'inah z k'ojeima su p'okali z kasârnah.

fijakérist, fijakér'ista, fijakér'istof **m.** *vlasnik ili kočijaš najamne kočije; usp.* kočijâš. Zâdñi fijakérist v Var'aždinu, g'ospon Fûks, hmrl je h'iljadu d'ěvěcto s'ěděmdeset šesté.

g'otika, g'otikę *f. jedan od stilova u europskoj umjetnosti.* R'adi v'elikih 'ogńof k'oji su p'unoput pohârali Var'aždin, m'alo nam je g'otikę ost'alo.

gro'fica, gro'fic *f. od m. grōf; gro'fica; pripadnik visokog plemstva.* Gro'ficiu Ěrd'ëdi se stâri Varaždinci zgovârjali Ěrdödi, a d'enęs ju zgovârjaju Erdëdi.

gŕp, gŕba; gŕbof *m. grb, heraldički znak.* Varaždinski gŕp je z pętnęstoga vêka.

hôfm'ëšter, hôfm'ëštara; hôfm'ëštarof *m. upravitelj dvora; usp. kaštelân.* Varaždinci su sę navék sv'adili z hôfm'ëštarom Stâroga grâda.

inštit'ucija, inštit'ucijah *f. institucija; usp. 'ustanova.* Varaždinsko kazal'išče je nêjvækša kult'urna inštit'ucija v čet'iri žup'anije hrv'ackoga s'evera.

jaha'ona, jaha'onih *isto što jaši'ona f. dvorana za učenje jahanja.* Domobrânska jaha'ona je b'ilna v M'ilički v'ulici. J'oš d'enęs v M'ilički v'ulici stojiju ostătki jaši'one: za vrëmę stâre Jugosl'aviję v'u ní je bîl lôgor za h'itlërofcę koji su dv'ejsti trëčę pob'egli z N'ëmačkę, 'unda su na počëtku r'ata fôlksdojčerę, koji su z V'ojvodinę b'ežali od R'usof, 'unda je vû ní bîl pl'ac , pa zâbavę, pa 'izložba za varaždinski s'ejem 'obrtnikof i 'unda sę p'očela r'ušiti i 'ostal je s'amo komât i d'enęs su vû ní kancel'arije.

klučär, klučära, klučärof *m. čovjek koji je službeno zadužen za zaključavanje i otključavanje varta, ključar.* Klučär gr'ackih vrât je môral p'osébnu prîsęgu pol'agati.

knîžnica, knîžnic *f. knjižnica; usp. bibliotëka.* Varaždinska knîžnica je nêjstaręsa v Hrv'acki.

l'ančani adj. koji se pokreće pomoću lanaca. Na varaždinski stražârski kûli je l'ančani môst.

l'egija, l'egij *f. veća vojna postrojba posebnih obilježja ili kvaliteta.* Hrv'acka l'egija, k'oja je b'ilna na 'Istočni fr'onti, mëla je v Var'aždinu b'olnicu v školi kr'aljice M'arije.

lek'arna, lek'arnah *f. novije za lek'arna; usp. apotëka.* Fratërska lek'arna je osl'ikana z R'angerovim fr'eskama.

Mažâr, Mažâra, Mažârof *m. Madžar.* N'egda je v Var'aždinu b'ilo dôst Mažârof: Nâži, Sêkeli, K'erëstëši, a stâri Kêglëvič n'iti hrv'acki nêje znâl.

magistrât *m.* *gradska uprava; usp.* poglav'arstvo. Magistrât na sr'edini, p'urgari na L'edini (*narodna rugalica*). Do vê je zîšlo s'edm knîk pr'otokolof varaždinskoga Gr'ackoga magistrâta od 1587. do 1673. l'eta; sî su l'atinski pîsani, a 'ono m'alo k'ej je v n'ima k'ejkafski, tô je vu m'ažarski gr'afiji pîsano.

n'adomestek, n'adomestka, n'adomestkof *m.* *nadomjestak, zamjena za što.* Za vrêmę drûgoga r'ata za sê smo m'eli n'adomestek, za kâvu, za p'rper, za bênzîn, a v „Ob'iteli“ sêm c'ital, da su Švâbi napr'avili n'adomestaka za zêlje i tô ot papëra.

nêopl'eneni adj. *neorobljen, neokraden.* Dâ je s'rpkska granâta trêsnula kr'ej Gr'acke vêčnicę i dâ su sâ st'akla z štacûnof dôl scûrela, sî su 'izlogi ost'ali nêopl'eneni, sê je ost'alo nêt'ekneno; Varaždîncima s'aka čast.

pil'astter, pil'astra; pil'astrof *m.* *visoki stup na kojem su nekada živjeli pokornici, pustinjaci, pilastar.* Kîp Svëtoga 'Ivana Krstîtela na Vîdofskomu plâcu je na pil'astru.

rajôn, raj'ona; raj'nof *m.* *upravno područje grada; usp.* bêcîrk, bl'ok. P'otlam r'ata je Var'aždin bîl pod'eleni na raj'onę.

rëskr'ipt, rëskr'iptof *m.* *kraljevska naredba.* Vu pr'otokolima varaždinskoga gr'ackoga magistrâta je prepîsani rëskr'ipt c'aricę i kr'alicę Mariję Têr'eziju z j'ezero s'edmsto pèdèsëtoga l'eta vu k'ojetu pîše da sê Varaždînska gr'ažanska gârda môra rëkonstruîrati i modernizérati!

s'alter, s'altetrof *m.* *sedlarski i remenarski obrtnik; usp.* sêdlâr. D'enës je v Varaždînu 'ostal s'amo jén s'alter, J'oka Rog'ina, a Kol'enko J'akop je zdâvna hmîl.

š'anc i Š'anc, š'ancof *m.* *nasip.* Š'anc je v Var'aždinu t'očno odrêženi nâsip, po k'ojetu je do počëtka tridësëtih lët p'elala vôska želéznica gr'ofa Bomb'elësa, spajajûč varaždînski k'olodvor z n'egovom fabrikom šp'iritusa v Pëtrijanecu i z dv'orcom 'Opëka pri V'inici. D'enës Š'anc slûži kak drûga l'inija 'obranë od p'oplavë rëkë Drâve.

špr'icauto, špr'icautof *m.* *autocisterna za polijevanje ulica.* K'ak n'egdi do pèdèsëte v Var'aždinu nî b'ilo asfalta, špr'icauto je polëval v'ulice da sê nê zdîžë pr'ašina. Tâj stâri „S'aurer“, k'oj je sk'orom č'etrdesët lët polëval varaždînske v'ulice i k'ojetu je v'ozil jed'ino g'ospon Gr'ašić, zvâl sê je s'amo „špr'icauto“ i n'ikak dr'ugač. Na vrâtimu mu je bîl varaždînski gîp v 'anželovih rôkah, ali su komun'isti z sîvom fârbom prem'azali 'anžela, ali su n'egovi p'rstî v gîbu ost'ali.

ž'upa, ž'upah *f.* župa, crkvena teritorijalna jedinica; *usp.* fara. Ž'upa svetoga N'ikolę je najstarije varaždinska ž'upa.

3.4. Anegdote iz Rječnika varaždinskog kajkavskog govora

Rječnik društveno naslijeđe Varaždinaca bogato prikazuje kroz anegdote iz života ljudi. Odnosno, prikazuje razne priče iz života ljudi koje opisuju čudan, neobičan ili smiješan događaj. Ovaj odlomak donosi niz reprezentativnih primjera.

ank'eta, ank'etah *f.* ispitivanje javnog mnijenja, anketa. Napravili smo an'ketu, k'ej bi ljudi št'eli gledati v kazal'išču, pa smo v'idlli da vekš'ina 'opče nē zna k'ej se v kazal'išču gledi.

Bodor'odičin adj. koji pripada Bogorodici; koji predstavlja Bogorodicu. Klęči pijâna b'aba pr'ed Bogor'odičinim kîpom i laméntéra: - Tî Marîja, jâ Marîja, pa smo si glîh; tî si p'una mi'losti, jâ sêm p'una r'akije, pa smo si glîh; tvôj sîn je sk'ončal na krîzu, mój na gâlgama i pâk smo si glîh.

c'apfnštrejh, c'apfnštrejhof *m.* povečerje, mirozov. Dâ smo z p'urgarima b'ili v Koblencu pri n'ihovim b'irgërsoldâtim, 'igrali su n'am c'apfnštrejha z bôbñima i tô je t'ak d'obro b'ilo da sêm jâ na rît 'opal.

c'ejhunk, c'ejhunga, c'ejhungof *m.* nacrt; *usp.* nãcrt. Inžinér je c'ejhunga naopak obrnul pa j'ëna zgr'ada v ţ'urèku 'ima štênge na v'ulicu.

c'ifrasti, *adj.* urešen, kićen, dotjeran. C'ifrasti Andibid'andi. Pokójni g'ospon Andibid'andi je tô 'imë sâm s'ëbi zm'islil j'er nî znâl k'ak se č'ita „andy by dandy“. Bîl je navéké oblêčeni po zâdñi m'odi.

cigar'etpapêr, cigar'etpapêra; cigar'etpapêrof *m.* papir za uvijanje duhana, pravlenje cigareta. Duhâna smo j'oš n'ekak nabâvlali, ali cigar'etpapêra nî b'ilo, pa smo duhâna v nov'inë zamâtali.

c'rnc, c'rnc; c'rnc of *m.* crnac. Dâ se je pokójna gospâ Šâvorovič prvi pôt rukûvala z c'rncom, poglédala si je j'ë li ji š'aka nî ostâla črna.

d'urak *m.* vrsta jednostavne kartaške igre u kojoj svaki od suigrača ima vlastiti adut. Mój br'at se pri d'uraku t'ak rës'rdil da je kârte po kûhiní h'itil.

emgējac, emgējca, emgējcof **m.** *startni pištolj, pištolj koji puca ali ne izbacuje zrno; usp. plašivac.* Z emgējacom səm ga spl'ašil, m'islil je da je pravi.

es'enc, es'enca, es'encof **m.** *koncentrirana octena kiselina.* Spîl je es'enca i vës je zn'utra zg'orël.

izvižać, izvižäča, izvižäčof **m.** *izviđač, skaut; usp. sk'aut.* Mî k'oji smo k'ak arheol'oška ek'ipa preiskävali špîlu V'indiju gov'orili smo za izvižaće: Mëla m'ati trî sînë, dvâ su b'ili spam'ëtni, a trëči izvižać.

kleptomân, kleptomânof **m.** *osoba s bolesnom težnjom za krađom, kleptoman.* Mî z 'običnih fam'ilijah smo b'ili tåti, a 'oni z fñih fam'ilijah kleptomâni.

kl'učanica, kl'učanic **f.** *ključanica; usp. br'ava.* Lûkal je č'ez kl'učanicu, potëgnul ga je pr'opuh i vë 'ima katära na 'oku.

komunîst, komun'ista, komun'istof **m.** *komunist; usp. partijec.* J'ednoga m'ojeđa poznâtoga su s'ędemdëset p'rve h'itili z p'artijë. S'ikak je štel nazaj, ali ga nësu šteli. Dëvëdështë v jësen napîsal je da je navëk bîl jugoslav'ënski orjëntérani i t'ak je pâ p'ostal komunîst, ali mu së Jugosl'avija p'red n'osom rëspâla. P'rvi komun'isti su b'ili 'Adam i 'Eva, svëti trî kräli, 'Isus i 'apoštoli; 'Adam i 'Eva su živëli v r'aju, a b'ili su gôli i b'osi; svëti trî kräli su 'isli za zvëzdom, a d'ošli su v š'talu; 'Isus je z pët kr'uhof i dvê r'ibë nahrânil celi nãrot, a 'apoštoli su b'ili n'epismëni, a drûge su v'učili p'amëti.

lajańe, **n. gl. im. od l'ajati; lajanje, lavez.** Dâ səm bîl dečëšinë səm 'išel nav'ëčer d'oma z kîna, pa səm zal'ajal – a d'obro səm l'ajal – po sîm v'ulicam naokôli je p'očelo tâkvo lajańe da su së sv'etla po h'ižah p'očela vuž'igati.

muzêj, muz'ëja; muz'ejoft **m.** *muzej.* Profësorica Š'imunič, ravnat'ëlica varaždînskoga muz'ëja je mlâda i zg'odna i sî za nû vëlîju: - T'ak mlâda, p'ak v'ëč za muzêj!

r'acék, r'acëka, r'acékof **m.** *dem. od racâk; pačić.* Vlâdač i T'onko su stîskali r'acékë da vîdiju čij bu b'olë dr'isnul, pa su jih zmûzgali.

r'ačlańe **n. gl. im. od r'ačlati; loše izgovaranje glasa „r“.** Vîdi mi së da je r'ačlańe mod'ërno; na telëviziji m'oreš gov'oriti s'amo ako r'ačlaš, fëflaš ili m'ucaš.

rëvérâns, rëvérâns of **m.** *koreografirani naklon iz doba francuskog klasicizma.* Rëžis'eri Molëra dëvlëju v d'enešné vrëmë i oblâčiju v mod'ërnë kostîmë nê zâto k'ej bi n'ekëj

nővoga št'eli napr'aviti, n'ek záto j'er mládi gl'umci n'iti ręvérânsa nê znaju napr'aviti, a n 'iti nos'iti kostím z 'onoga vr'éména!

svir'ačičin adj. koji se odnosi na sviračica. J'ędna nam je žęnska tumäčila da su svir'ačičinę n'ogę na „ô“ j'er sv'ira č'elo, pa su ji sę n'ogę po n'emu zvīnulę.

š'antavęc, š'antafca; š'antafcof **m.** šepavac. J'en š'antavęc, Męž'imuręc, hōdal je po Var'aždinu kak těžák i nám d'eci klél je m'atę̄ horv'acku.

šękrętär, šękrętära, šękrętärof **m.** čistač septičkikh jama. Vę šękrętäri 'imaju 'autę i pūmpaju dr'eka z j'amę, a n'egda su v'ozili vu v'elikomu lągvu i sę je smrd'elo, a mî smo krīčali da p'elaju med'icu.

t'ekut, t'ekutof **m.** tekut, Mallophaga, nametnik na peradi. Zavlěkél sęm sę v kokošínak i vân sęm zíšel pún t'ekutof, č'ak po 'obrvama, pa mę je starę̄si br'at h'itil v l'agęf z v'odom.

začinkati, začinkam; začinkani **pf.** izgubiti u igri činkanja; usp. ščinkati. Začinkal sęm g'umbę z hläč, pa sęm jih môral do dôma drž'ati da mi nę opädnęju.

4. ZAKLJUČAK

Rječnik Varaždinskoga kajkavskog govora priča povjesnu priču razvoja tog kraja te ukazuje na autohtonost govora, međuljudskih odnosa, tradicije i arhitekture. Osim toga, prikazuje izrazitu autorovu posvećenost sastavljanju rječnika te želju za prikazivanjem što autohtonijih životnih i mjesnih rečeničnih primjera. Prema tome, autor ne skriva narušene međuljudske odnose, međusobna zamjeranja, psovke kao ni jedinstvene pošalice, nestasluke, zadirkivanja, prijateljstva i bliskosti te hrabrost kao i jad stanovnika za vrijeme raznih ratnih događanja. Time su bogato prikazane riječi posuđene iz drugih jezika kao i sarohrvatske riječi. Sve to čini jedinstveno i specifično kulturno naslijeđe ljudi tog kraja koje se duboko usađuje u mentalitet te prenosi s naraštaja na naraštaj. Kroz jezik učimo kako se odnositi prema drugima, kako iskazati svoje emocije, potrebe i stanja ali i prepoznati isto kod drugih. Osim leksikografskog i dijalektološkog značaja za kajkavski govor, ovi će zapisi pridonijeti i upoznavanju s društvenim naslijeđem ljudi i poviješću tog kraja.

S obzirom da je jezik odraz kulture i povijesti govornog područja i mnogo govori o događajima kroz prošlost, treba biti očuvan ali i obogaćivan kako bi se očuvala njegova autentičnost. Jezik je dinamičan i promjenjiv. Odnosno, uslijed jezičnih dodira, miješanja i posuđivanja te novih trendova dolazi do promjena u jeziku što se kontinuirano odražavalо kroz povijest i u sadašnjosti. Dakle, može se zaključiti da, iako posuđivanje riječi obogaćuje jezik i čini ga modernim te ukazuje na prihvaćanje i miješanje kultura i olakšava komunikaciju na globalnoj razini, ujedno nosi i određene rizike te negativne posljedice posuđivanja riječi. To se odnosi na rizik zanemarivanja razvoja vlastitog jezika, smanjenja vokabulara mladih i zbunjivanja starije populacije. Zato, njegovanje govora i jezika donosi očuvanje identiteta i pričanja povijesti određenog područja.

LITERATURA

- Gotal, L. (2014). *Kulturno značenje grada Varaždina*. Radovi Zavoda za znanstveni rad Varaždin (Vol.No.25 str. 573-593).
- Hrvatski povjesni portal. (2007). Varaždin – kratko putovanje kroz povijest. Preuzeto 16.5.2022. [Varaždin – kratko putovanje kroz povijest | Hrvatski povjesni portal](#)
- Horvat, R. (2020). *Kulturna povijest grada Varaždina*. Varaždin: Gradski muzej Varaždin.
- Jembrih, A. (1992). *Rukopisno kajkavsko jezično blago Matije Valjavca*. Kaj, XXV, str. 17-26, Zagreb.
- Kolar, J. (2014). *Varaždinske tiskare od 16. do kraja 19. stoljeća*. (Neobjavljeni diplomski rad). Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, Hrvatska.
- Lipljin, T. (2002). *Rječnik varaždinskoga kajkavskog govora*. Varaždin: Garestin d.o.o.
- Lončarić, M. (1996). *Kajkavsko narječe*. Zagreb: Školska knjiga.
- Lončarić, M. (1988). *Govor Varaždina i okolice*. Radovi Zavoda za znanstveni rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti (Vol.No.2 str. 477-486). Varaždin.
- Lončarić, M. (1982). *Prilog podjeli kajkavskog narječja*. Hrvatski dijalektološki zbornik (Vol.No.6 str. 237-245). Zagreb.
- Maserić, J. (2003). *Varaždinski rječnik – do sada najopsežniji kajkavski dijalektni rječnik*. Hrvatski dijalektološki zbornik (Vol.No.12 str. 189-194). Zagreb.
- Portal Grada Varaždina. (2022). Zemljopisni položaj Varaždina. Preuzeto 15.5.2022.: [Zemljopisni položaj Varaždina \(varazdin.hr\)](#)
- Projekti.eu. (2022). Poticaji i potpore Varaždinska županija. Preuzeto 20.5.2022. <https://projekti.eu/informacije-o-natjecajima-teritorijalno/poticaji-i-potpore-varazdinska-zupanija/>
- Šojat, A. (2002). *Rječnik varaždinskoga kajkavskog govora Tomislava Lipljina*. Kaj, XXXV, str. 119-120, Zagreb.
- Špancirfest.hr. (2021). Špancirfest 2021- Google fotografije Preuzeto 22.5.2022. [Špancirfest 2021 - Google fotografije](#)
- Varazdinske-vijesti.hr. (2022). Tomislav Lipljin (1937.-2008.) – zaljubljenik u kazalište i kajkavski izričaj. Preuzeto 23.5.2022. [Tomislav Lipljin \(1937.-2008.\) – zaljubljenik u kazalište i kajkavski izričaj - Varaždinske Vijesti \(varazdinske-vijesti.hr\)](#)

Varazdinska-zupanija.hr. (2022). Povijest. Preuzeto 16.5.2022. [Povijest - Varaždinska Županija \(varazdinska-zupanija.hr\)](#)

Varazdinski.hr. (2020). Na današnji dan 2008. godine umro je glumac Tomislav Lipljin. Preuzeto: 24.5.2022. <https://varazdinski.net.hr/vijesti/drustvo/3829052/na-danasjni-dan-2008-godine-umro-je-glumac-tomislav-lipljin/>

Županić, S. (2021). *Germanizmi u Varaždinskom govoru.* (Neobjavljena doktorska disertacija). Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, Hrvatska.

IZJAVA O IZVORNOSTI DIPLOMSKOG RADA

Izjavljujem da je moj diplomski rad izvorni rezultat mojeg rada te da se u izradi istoga nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

Zahvaljujem mentoru, prof. dr. sc. Đuri Blažeku za pomoć pri odabiru teme diplomskog rada, kao i za savjete i sugestije tijekom perioda istraživanja teme.

Iva Marić
